

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการป้องกันวัณโรคของผู้ต้องขังในเรือนจำ จังหวัดบึงกาฬ ปี พ.ศ. 2560

Factors associated with tuberculosis prevention among prisoners in the prison, Bueng Kan province 2017, Thailand.

วรวิทย์ แสงเพชร ส.ม. (วิทยาการระบาด)*

Voravut Sangpech M.P.H. (Epidemiology)*

เกรียงศักดิ์ เวทีวุฒาจารย์ พ.บ.*

Kriangsak Vaeteewootacharn M.D.*

กฤษกันทร สุวรรณพันธุ์ ปร.ด.**

Kritkantorn Suwannaphant Ph.D.**

*คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

**Faculty of Public Health, Khon Kaen University

**วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น

** Sirindhorn college of Public Health, Khon Kaen Province

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการป้องกันวัณโรคของผู้ต้องขังในเรือนจำ จังหวัดบึงกาฬ ประชากรศึกษาคือผู้ต้องขังในเรือนจำ 1,284 คน สุ่มขนาดตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วนประชากรได้จำนวนตัวอย่าง 625 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม โดยการสุ่มอย่างง่าย ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างวันที่ 1 เมษายน - 31 พฤษภาคม 2560 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์หาค่าสถิติ

ผลการวิจัย ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการป้องกันวัณโรคของผู้ต้องขังในเรือนจำ จังหวัดบึงกาฬ พบว่ากลุ่มผู้ต้องขังที่มีการรับรู้มาก จะมีการปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันการติดเชื้อวัณโรคดี เมื่อเทียบกับผู้ต้องขังที่มีการรับรู้น้อยถึงปานกลางเป็น 1.67 เท่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $p\text{-value} < 0.001$ (Adjusted OR=1.67; 95% CI of Adjusted OR: 1.20 to 2.32; $p\text{-value} < 0.001$) ผู้ต้องขังที่มีปัจจัยเอื้อปานกลาง จะมีการปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันการติดเชื้อวัณโรคได้ดี เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ต้องขังที่มีปัจจัยเอื้อน้อยเป็น 1.65 เท่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $p\text{-value} < 0.001$ (Adjusted OR=1.65; 95% CI of Adjusted OR: 1.06 to 2.59; $p\text{-value} < 0.001$) และผู้ต้องขังที่มีปัจจัยเอื้อมาก จะมีการปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันการติดเชื้อวัณโรคได้ดี เมื่อเทียบกับผู้ต้องขังที่มีปัจจัยเอื้อน้อยเป็น 3.25 เท่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $p\text{-value} < 0.001$ (Adjusted OR=3.25; 95% CI of Adjusted OR: 2.04 to 5.17; $p\text{-value} < 0.001$)

ข้อเสนอแนะ ควรให้สุขศึกษาส่วนบุคคลในผู้ต้องขังที่มีปัจจัยเสี่ยงคือ การสูบบุหรี่ ผู้ที่เคยเสพยาเสพติดแต่เลิกแล้ว ผู้ต้องขังที่มีอายุถูกคุมขังมากกว่า 5 ปีขึ้นไป ซึ่งพบว่าผู้ต้องขังที่มีปัจจัยเหล่านี้ เสี่ยงต่อการปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันการติดเชื้อวัณโรคไม่ดีเท่ากับผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังระยะเวลาสั้น และควรสนับสนุนให้ใช้วัสดุอุปกรณ์ป้องกันการติดเชื้อวัณโรค และการให้ผู้ต้องขังเข้าถึงสถานบริการสาธารณสุขอย่างรวดเร็วและมีช่องทางเฉพาะ

คำสำคัญ: ผู้ต้องขัง วัณโรค บึงกาฬ

Abstract

The aim of this cross-sectional descriptive research was to study the contributing factors related to tuberculosis control and prevention among prison inmates in Bueng Kan Province. From study population of 1,284 prisoners, six hundred and twenty five persons was recruited as study group by stratified and proportional to size random sampling technique. Data collected between April 1- May 31, 2016. Each variable were analyzed by percentage, mean, standard deviation, and analyzed by multiple logistic regression.

Multivariate analysis was conducted by using the multiple logistic regressions and the variables that offered were selected. In various variables, it was found that the inmates with more perception will have better tuberculosis prevention for 1.67 times compared to those with low or intermediate perception with statistical significance at p -value < 0.001 (Adjusted OR=1.67;95%CI of Adjusted OR:1.20 to 2.32; p -value <0.001). The inmates with moderate enabling factors will have better tuberculosis prevention for 1.65 times compared to those with low enabling factors with statistical significance at p -value <0.001 (Adjusted OR=1.65;95%CI of Adjusted OR:1.06 to 2.59; p -value <0.001), and the inmates with high enabling factors will have better tuberculosis prevention compared to those with low enabling factors for 3.25 times with statistical significance at p -value <0.001 (Adjusted OR=3.25;95% CI of Adjusted OR:2.04 to 5.17; p -value <0.001).

For the suggestions, providing personal health to the inmates with behavioral risks factors should be included; for instances, those who were smoking, having background on addiction to drugs, and those who had been imprisoned for more than 5 years. It was found that prisoners who had these factors were at risk of low self-prevention on tuberculosis equal to short-term inmate detainees. Additionally, the use of materials to prevent tuberculosis infection should be encouraged as well.

Keywords: prisoners, tuberculosis, Bueng Kan

บทนำ

วัณโรค (Tuberculosis: TB) เป็นโรคที่ยังคงเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญ และเป็นสาเหตุของการเสียชีวิตลำดับต้น ๆ ของหลายประเทศ องค์การอนามัยโลก (WHO)⁽¹⁾ พบว่ามีประชากร 1 ใน 3 ของประชากรทั่วโลกติดเชื้อวัณโรคแล้ว ความชุก (Prevalence) โดยเป็นผู้ป่วยรายใหม่ถึง 9.3 ล้านคน และพบการเสียชีวิตสูงถึง 1.8 ล้านคน⁽²⁾ โดยประเทศไทยเป็น 1 ใน 22 ประเทศที่มีการระบาดของวัณโรค เนื่องจากการแพร่ระบาดของภูมิคุ้มกันบกพร่องหรือเอชไอวี (Human Immunodeficiency Virus: HIV) ความยากจน การเคลื่อนย้ายถิ่น การเคลื่อนย้ายแรงงาน รวมทั้งการติดต่อยารักษาวัณโรคของผู้ป่วยทำให้การแพร่ระบาดของวัณโรคมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น^(3,4) ส่วนสถานการณ์วัณโรคในจังหวัดบึงกาฬ พบว่าปี 2557 มีผู้ป่วยวัณโรคทั้งสิ้น 446 ราย (อัตราป่วย 71.74 ต่อประชากรแสนคน) เป็นผู้ป่วยวัณโรคปอดเสมหะพบเชื้อ 152 ราย⁽⁵⁾

เรือนจำเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน เพราะมีจำนวนนักโทษมาก ทำให้มีความเป็นอยู่

แออัด อาจมีผู้ต้องขังบางคนที่ติดเชื้อเอชไอวีร่วมด้วย ติดสารเสพติดมาก่อน มีภาวะทุพโภชนาการ และขาดการตรวจคัดกรองวัณโรคในกลุ่มผู้ต้องขังแรกรับ และมีการเคลื่อนย้ายเข้าออกของผู้ต้องขังตลอดเวลา เรือนจำจึงอาจกลายเป็นแหล่งแพร่เชื้อวัณโรค ซึ่งมีการศึกษาหลายรายงานพบอัตราอุบัติการณ์ของวัณโรคสูงกว่าประชาชนทั่วไป 10-15 เท่า^(5,6) จังหวัดบึงกาฬมีเรือนจำขนาดกลางที่รับนักโทษได้ไม่เกิน 500 คน ปัจจุบันใช้คุมขังนักโทษที่มีโทษจำคุก 1-10 ปี และใช้คุมขังโทษแทนค่าปรับ^(5,6) แต่สภาพความจริงเรือนจำจังหวัดบึงกาฬได้มีการฝากขังผู้ต้องขังมากกว่า 1,284 คน จึงก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปเช่น จำนวนเรือนนอนไม่เพียงพอต่อผู้ต้องขัง ระบบสุขาภิบาลไม่ถูกสุขลักษณะ สนามการทำกิจกรรมกลางแจ้งมีจำกัด อัตราส่วนพื้นที่ใช้สอยต่อนักโทษไม่สมดุล ทำให้ผู้ต้องขังมีสุขอนามัยที่ไม่ดี อาจมีการสัมผัสใกล้ชิดกับผู้ต้องขังที่ป่วยเป็นวัณโรคที่อาศัยอยู่ในสถานเดียวกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเพื่อจะได้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาวัณโรคในเรือนจำจังหวัดบึงกาฬต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการป้องกัน
 วัณโรคของผู้ต้องขังในเรือนจำ

วัสดุและวิธีการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษาเชิงพรรณนาแบบภาค
 ตัดขวาง (Cross-sectional Analytical Study) โดยการ
 คำนวณขนาดตัวอย่างประชากรในกลุ่มผู้ต้องขัง จำนวน
 1,284 คน ที่ต้องขังก่อนวันเก็บข้อมูลไม่น้อยกว่า 3 เดือน
 ในทุก ๆ เรือนนอน ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างของประชากร
 ทั้งสิ้น 652 คน และทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น
 (Stratified Random Sampling) โดยการแบ่งประชากร
 ออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามจำนวนเรือนนอน แล้วเลือกตัวอย่าง
 จากแต่ละกลุ่มตามสัดส่วนประชากร (Proportional to
 size) ด้วยวิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling)
 จนครบตามจำนวน ใช้เครื่องมือจัดเก็บข้อมูลคือ
 แบบสอบถาม ประยุกต์ใช้และพัฒนาผ่านทฤษฎี
 PRECEDE framework ตรวจสอบความเที่ยงของเครื่อง
 มือ (Reliability) คำนวณหาค่าความเที่ยงแบบสอบถาม
 โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาช
 (Cronbrach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเที่ยงรวม
 เท่ากับ 0.90 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม
 สำเร็จรูป STATA (version 10.1) สถิติเชิงพรรณนา
 วิเคราะห์ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล ความรู้เกี่ยวกับวัณโรค
 ปัจจัยนำ ปัจจัยเอื้อ ปัจจัยเสริม และการปฏิบัติตนเพื่อ
 การป้องกันวัณโรคในเรือนจำโดยใช้จำนวน ร้อยละ
 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่ามัธยฐาน ค่าต่ำสุด
 และค่าสูงสุด (Maximum) สถิติอนุมาน (Inferential
 Statistics) เพื่อใช้วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของตัวแปร
 ต่าง ๆ ดังนี้ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์อย่างหยาบ (Crude
 Analysis) โดยวิเคราะห์ทีละคู่ (Bivariate) ซึ่งเป็นการ
 วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปร
 ต้นทีละคู่ โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบของตัวแปรอื่น ๆ
 ผลที่ได้คือ Crude Odds และ p-value พิจารณาค่า
 p-value<0.25 เพื่อทำการคัดเลือกตัวแปรอิสระเข้าสู่
 โมเดลการวิเคราะห์ถดถอยหลายตัวแปร การวิเคราะห์

ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันวัณโรค
 และตัวแปรอิสระ (Final Model) โดยวิเคราะห์ถดถอย
 หลายตัวแปร นำตัวแปรที่ผ่านการคัดเลือกในขั้นตอนการ
 วิเคราะห์อย่างหยาบ (Crude analysis) เข้าสู่โมเดล
 Multivariate และใช้สถิติการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติก
 (Multilevel logistic regression) ในการวิเคราะห์ผลที่ได้
 คือ Adjust Odds Ratio และ p-value การวิเคราะห์หา
 โมเดลที่ดีที่สุด (The best model) ใช้วิธีการตัดตัวแปร
 ออกทีละตัวแปร (Backward elimination) โดยขจัด
 ตัวแปรที่มีค่า P-value>0.05 ออกทีละตัวแปร จนกว่าจะ
 ไม่สามารถตัดตัวแปรใด ๆ ออกจากโมเดลได้เนื่องจาก
 ไม่มีตัวแปรใดที่มีค่า p-value>0.05 ถือเป็นโมเดลสุดท้าย
 ที่จะอธิบายตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ต่อการปฏิบัติตัวของ
 ผู้ต้องขังในการป้องกันการติดเชื้อวัณโรค การประเมิน
 ความเหมาะสมของโมเดล (Goodness of fit) เป็นการ
 ประเมินความเหมาะสมของโมเดลปัจจัยที่มีผลต่อการ
 ปฏิบัติตัวของผู้ต้องขังในการป้องกันการติดเชื้อวัณโรค
 โดยพิจารณาจากค่า p-Value<0.05 จึงจะถือว่าเป็นโมเดล
 ที่มีความเหมาะสม เพื่อใช้อธิบายถึงปัจจัยที่มีผลต่อการ
 ปฏิบัติตนของผู้ต้องขังเพื่อการป้องกันวัณโรคในเรือนจำ
 การวิจัยครั้งนี้ได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการ
 จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
 เลขที่ HE 602038 เมื่อวันที่ 23 เดือน มีนาคม พ.ศ.
 2560

ผลการศึกษา

พบว่าผู้ต้องขังเป็นเพศชายร้อยละ 87.88 เพศหญิง
 ร้อยละ 12.12 ส่วนใหญ่อายุน้อยกว่า 30 ปีร้อยละ 51.99
 อายุเฉลี่ย 30.87 ปี สถานภาพโสดร้อยละ 67.48 จบ
 มัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 57.96 อาชีพก่อนเข้า
 เรือนจำ มีอาชีพรับจ้างทั่วไปร้อยละ 68.50 มีการสูบบุหรี่
 ร้อยละ 71.78 เฉลี่ยสูบบุหรี่วันละ 7.08 มวนต่อวัน เคย
 เสพสารเสพติดมาก่อนร้อยละ 87.58 และเคยเสพสาร
 เสพติดประเภทที่ 1 (ยาบ้า) ร้อยละ 84.36 อายุคู่อีความ
 ที่ถูกต้องโทษ เฉลี่ย 4.3 ปี ระยะเวลาที่ต้องถูกคุมขังต่ำ
 กว่า 5 ปีร้อยละ 76.84 ค่าเฉลี่ย 2.15 ปี จำนวนผู้ต้องขัง
 ที่อยู่ในเรือนนอนเดียวกันน้อยกว่า 100 คนร้อยละ

76.84 เฉลี่ยเรือนนอนละ 107.51 คน ผู้ต้องขังไม่มีโรคประจำตัวร้อยละ 90.64 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ต้องขัง

คุณลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน (n = 652)	ร้อยละ
ปัจจัยส่วนบุคคล		
1. เพศ		
ชาย	573	87.88
หญิง	79	12.12
2. อายุ (ปี)		
อายุน้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ปี	339	51.99
อายุระหว่าง 31 – 44 ปี	261	40.03
อายุมากกว่า 44 ปีขึ้นไป	52	7.98
ค่าเฉลี่ย (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	30.87 (8.64)	
ค่ามัธยฐาน (ต่ำสุด : สูงสุด)	29 (18:70)	
3. สถานภาพสมรส		
โสด	440	67.48
สมรส	168	25.62
ม่าย/หย่า/แยก	45	6.90
4. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	233	35.74
มัธยมศึกษา	378	57.96
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	27	4.14
ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	14	2.16
5. อาชีพก่อนเข้าเรือนจำ		
รับจ้างทั่วไป	445	68.25
เกษตรกร	112	17.18
ค้าขาย	68	10.43
อื่นๆ	27	4.14
6. การสูบบุหรี่		
ไม่เคยสูบ	91	13.96
เคยสูบ แต่เลิกแล้ว	93	14.26
ยังสูบบุหรี่	468	71.78
ค่าเฉลี่ย (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	7.23 (6.12)	
ค่ามัธยฐาน (ต่ำสุด : สูงสุด)	6 (1:40)	

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ต้องขัง (ต่อ)

คุณลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน (n = 652)	ร้อยละ
7. จำนวนมวนต่อวัน		
น้อยกว่า 7 มวนต่อวัน	336	51.53
ตั้งแต่ 7 มวนขึ้นไป	316	48.47
ค่าเฉลี่ย (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	7.08 (7.02)	
ค่ามัธยฐาน (ต่ำสุด : สูงสุด)	5 (1:32)	
8. การเสพสารเสพติด		
ไม่เคยเสพ	59	9.00
เคยเสพ แต่เลิกแล้ว	22	12.42
เสพ	571	87.58
9. ชนิดของการใช้สารเสพติด		
ยาบ้า	550	84.36
อื่นๆ	18	15.64
10. อายุคดีที่ถูกต้องโทษ (ปี)		
ต่ำกว่า 5 ปี	461	70.71
5 ปีขึ้นไป	191	29.29
ค่าเฉลี่ย (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	4.34 (4.41)	
ค่ามัธยฐาน (ต่ำสุด : สูงสุด)	3 (1:30)	
11. ระยะเวลาที่ต้องถูกคุมขังถึงปัจจุบัน (ปี)		
ต่ำกว่า 5 ปี	501	76.84
5 ปีขึ้นไป	151	23.16
ค่าเฉลี่ย (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	2.15 (2.56)	
ค่ามัธยฐาน (ต่ำสุด : สูงสุด)	1 (1:24)	
12. จำนวนผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนนอนเดียวกัน		
น้อยกว่า 100 คน	501	76.84
ตั้งแต่ 100 คน ขึ้นไป	151	23.16
ค่าเฉลี่ย (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	107.51 (61.06)	
ค่ามัธยฐาน (ต่ำสุด : สูงสุด)	78 (17:201)	
13. โรคประจำตัวก่อนถูกคุมขัง		
ไม่มีโรคประจำตัว	591	90.64
มีโรคประจำตัว	61	9.36

ความรู้เกี่ยวกับวัณโรคของผู้ต้องขังในเรือนจำ จังหวัดบึงกาฬ

ความรู้เกี่ยวกับวัณโรค พบว่าค่าคะแนนผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีความรู้อยู่ในระดับปานกลางร้อยละ 59.51 รองลงมา ระดับต่ำร้อยละ 35.74 และระดับสูงร้อยละ 4.75

การรับรู้ความเสี่ยง กลุ่มผู้ต้องขังส่วนใหญ่ มีการรับรู้ความเสี่ยงเกี่ยวกับการป้องกันวัณโรคอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 65.95 และรองลงมา ระดับปานกลางร้อยละ 30.98

การรับรู้ความรุนแรง พบว่าผู้ต้องขังมีการรับรู้ระดับปานกลางว่า ถ้าไม่ป้องกันการติดเชื้อวัณโรคแล้วจะเสี่ยงต่อการติดเชื้อร้อยละ 75.15 รองลงมา ร้อยละ 24.85

การรับรู้ประโยชน์ พบว่า ผู้ต้องขังมีการรับรู้ระดับสูง ถ้าหากปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันการติดเชื้อวัณโรคแล้ว สามารถป้องกันการติดเชื้อวัณโรคร้อยละ 73.77 รองลงมา ระดับปานกลางร้อยละ 19.79

การรับรู้อุปสรรคของการป้องกันการติดเชื้อวัณโรค พบว่าผู้ต้องขังมีการรับรู้ในระดับปานกลาง ร้อยละ 46.17 รองลงมา ระดับสูงร้อยละ 32.21

ปัจจัยเอื้อโดยรวมเกี่ยวกับการป้องกันวัณโรคของผู้ต้องขังในเรือนจำ จังหวัดบึงกาฬ

ปัจจัยเอื้อโดยรวม การมีหน้ากากอนามัยหรือผ้าเช็ดหน้าเพื่อปิดปากเวลาไอหรือจาม การได้รับการด้านสุขภาพเวลาเจ็บป่วย การได้รับการสนับสนุนให้ออกกำลังกายเป็นประจำ การได้รับประทานอาหารที่ถูกสุขอนามัยอย่างสม่ำเสมอ และได้รับการนอนหลับพักผ่อนได้เพียงพอของผู้ต้องขัง พบว่า ผู้ต้องขังในเรือนจำได้รับปัจจัยเอื้ออยู่ในระดับปานกลางร้อยละ 59.81 รองลงมา ระดับต่ำร้อยละ 20.40

ปัจจัยเสริมเกี่ยวกับการป้องกันวัณโรคของผู้ต้องขังในเรือนจำ จังหวัดบึงกาฬ

ปัจจัยเสริม เรื่องการได้รับความรู้เรื่องวัณโรคจากเจ้าหน้าที่เรือนจำ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและสื่อ เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ การได้รับอุปกรณ์ป้องกันวัณโรค เช่น หน้ากากอนามัย พบว่ากลุ่มผู้ต้องขังส่วนใหญ่ได้รับปัจจัยเสริมด้านการได้รับความรู้เรื่องวัณโรคจากสื่อ

เช่นโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์จำนวนน้อยร้อยละ 48.92 รองลงมา ระดับปานกลางร้อยละ 40.03

การปฏิบัติตัวในการป้องกันการติดเชื้อวัณโรคในเรือนจำ พบว่ากลุ่มผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีการปฏิบัติตัวในการป้องกันการติดเชื้ออยู่ในระดับดีหรือเหมาะสม ร้อยละ 78.37 และพบว่า มีการปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันการติดเชื้อวัณโรคระดับไม่ดีหรือไม่เหมาะสมร้อยละ 21.63

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการป้องกันวัณโรคของผู้ต้องขังในเรือนจำ จังหวัดบึงกาฬ

เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ครวละหลายตัวแปร (Multiple logistic regression) พบว่าความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติค่า P-value < 0.025 ดังนี้

ปัจจัยการรับรู้เกี่ยวกับการป้องกันวัณโรคของผู้ต้องขังระดับมาก สรุปลงได้ว่า ผู้ต้องขังที่มีการรับรู้มาก จะมีการปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันการติดเชื้อวัณโรคดีกว่าผู้มีการรับรู้ระดับน้อยถึงปานกลางเป็น 1.67 เท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า p-value < 0.001 (Adjusted OR=1.67; 95%CI of Adjusted OR: 1.20 to 2.32; p-value < 0.001)

ปัจจัยเอื้อ ด้านการมีและใช้หน้ากากอนามัยหรือผ้าเช็ดหน้าเพื่อปิดปากเมื่อมีการไอหรือจาม การเข้าถึงการได้รับการด้านสุขภาพได้สะดวกเวลาเจ็บป่วย การได้รับการสนับสนุนให้ออกกำลังกายเป็นประจำ การได้รับประทานอาหารที่ถูกสุขอนามัยอย่างสม่ำเสมอ และการนอนหลับพักผ่อนได้เพียงพอ ผู้ต้องขังที่มีปัจจัยเอื้อในระดับปานกลาง จะมีการปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันการติดเชื้อวัณโรคได้ดี เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ต้องขังที่มีปัจจัยเอื้อในระดับน้อยเป็น 1.65 เท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า p-value < 0.001 (Adjusted OR=1.65; 95%CI of Adjusted OR: 1.06 to 2.59; p-value < 0.001) และผู้ต้องขังที่มีปัจจัยเอื้อในระดับมาก จะมีการปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันการติดเชื้อวัณโรคได้ดี เมื่อเทียบกับผู้ต้องขังที่มีปัจจัยเอื้อในระดับน้อยเป็น 3.25 เท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า p-value < 0.001 (Adjusted OR=3.25; 95%CI of Adjusted OR: 2.04 to 5.17; p-value < 0.001) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโรค (Multiple logistic regression)

ปัจจัย	จำนวน (n=652)	ร้อยละ	OR	OR _{Adj.}	95%CI of OR _{Adj.}	P-value
1. อายุ (ปี)						
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 30 ปี	339	51.99	1			
31 ถึง 44 ปี	261	40.03	1.09	0.69	0.36 to 1.92	0.675
45 ปี ขึ้นไป	52	7.98	0.98	0.64	0.15 to 1.63	0.651
2. สถานภาพการสมรส						
โสด	440	67.48	1			
คู่	168	25.62	0.81	0.79	0.53 to 1.19	0.262
ม่าย/หย่า/แยก	44	6.90	1.67	1.87	0.99 to 3.79	0.081
3. ระดับการศึกษา						
ประถมศึกษา	233	35.74	1			
มัธยมศึกษา	378	57.96	0.85	0.85	0.66 to 1.37	0.808
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	27	4.14	0.89	0.89	0.36 to 1.92	0.667
ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	14	2.16	0.84	0.84	0.15 to 1.63	0.257
4. อาชีพก่อนเข้าเรือนจำ						
รับจ้างทั่วไป	445	68.25	1			
เกษตรกรกรรม	112	17.18	0.63	0.71	0.53 to 1.15	0.163
ค้าขาย	68	10.43	0.89	0.83	0.47 to 1.48	0.536
อื่น ๆ	27	4.14	0.90	0.96	0.01 to 2.26	0.924
5. การสูบบุหรี่						
ไม่เคยสูบ	99	15.18				
เคยสูบแต่เลิกแล้ว	143	21.93	1.07	0.80	0.43 to 1.49	0.490
ยังสูบบุหรี่อยู่	410	62.88	0.71	0.52	0.27 to 1.01	0.060
6. จำนวนมวนต่อวัน (n=468)						
น้อยกว่า 7 มวนต่อวัน	336	71.80	1			
จำนวน 7 มวนขึ้นไป	132	28.20	0.74	0.94	0.61 to 1.46	0.794
7. อายุความคดี						
ต่ำกว่า 5 ปี	501	76.84	1			
5 ปีขึ้นไป	151	23.16	1.60	1.01	0.97 to 1.05	0.682

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโรค (Multiple logistic regression) (ต่อ)

ปัจจัย	จำนวน (n=652)	ร้อยละ	OR	OR _{Adj.}	95%CI of OR _{Adj.}	P-value
8. ระยะเวลาที่ต้องถูกคุมขังถึงปัจจุบัน (ปี)						
ต่ำกว่า 5 ปี	501	76.84	1			
5 ปีขึ้นไป	151	23.16	1.72	1.49	1.02 to 2.17	0.405
9. โรคประจำตัวก่อนถูกคุมขัง						
ไม่มีโรคประจำตัว	591	90.64	1			
มีโรคประจำตัว	61	9.36	0.98	0.74	0.41 to 1.34	0.315
10. การรับรู้ความเสี่ยง						
น้อย	20	3.07	1			
ปานกลาง	202	30.98	2.36	2.73	0.69 to 10.81	0.154
มาก	430	65.95	5.42	4.90	1.29 to 18.58	0.017
11. การรับรู้ความรุนแรง						
น้อย	44	6.75	1			
ปานกลาง	446	68.40	0.86	0.64	0.32 to 1.31	0.256
มาก	162	24.85	1.40	0.96	0.46 to 2.01	0.925
12. การรับรู้ประโยชน์						
น้อย	42	6.44	1			
ปานกลาง	129	19.79	0.61	0.66	0.24 to 1.80	0.420
มาก	481	73.77	1.63	1.46	0.66 to 3.19	0.346
13. การรับรู้อุปสรรค						
น้อย	141	21.63	1			
ปานกลาง	301	46.17	1.49	1.63	1.08 to 2.45	0.018
มาก	201	32.21	1.67	1.65	1.04 to 2.60	0.031
14. ปัจจัยเอื้อ						
น้อย	133	20.40	1			
ปานกลาง	390	59.81	1.76	1.53	0.93 to 2.52	0.093
มาก	129	19.79	3.51	3.31	1.90 to 5.77	<0.001
15. ปัจจัยเสริม						
น้อย	319	48.92	1			
ปานกลาง	261	40.03	1.50	1.50	0.99 to 2.27	0.052
มาก	72	11.05	1.46	0.81	0.47 to 1.41	0.458

บทสรุปและอภิปรายผล

การรับรู้อุปสรรค พบว่ากลุ่มผู้ต้องขังที่มีการรับรู้อุปสรรคในการป้องกันวัณโรคระดับปานกลางมีการป้องกันการติดเชื้อวัณโรคดี เป็น 1.49 เท่า ของผู้ต้องขังที่มีการรับรู้ในระดับน้อยอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และผู้ต้องขังที่มีการรับรู้อุปสรรคในการป้องกันการติดเชื้อวัณโรคระดับมาก จะมีการป้องกันการติดเชื้อวัณโรคดีเป็น 1.67 เท่า ของผู้ต้องขังที่มีการรับรู้ในระดับน้อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $p\text{-value} < 0.031$ (Adjusted OR=1.65; 95%CI of Adjusted OR: 1.04 to 2.60; $p\text{-value} < 0.031$) สอดคล้องกับการศึกษาของอุทุมพร ภักดีศิริวงษ์⁽⁷⁾ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้ป่วยวัณโรคปอด โดยการรักษาวัณโรคด้วยระบบยาระยะสั้นแบบมีที่เลี้ยงในจังหวัดชัยภูมิ พบว่าผู้ป่วยมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้ป่วยวัณโรคปอดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $p\text{-value} \leq 0.001$ ($r=0.575$, $p\text{-value} \leq 0.001$)

ปัจจัยเอื้อ ด้านการมีและใช้หน้ากากอนามัยหรือผ้าเช็ดหน้าเพื่อปิดปากเมื่อมีการไอหรือจาม การเข้าถึงการได้รับบริการด้านสุขภาพเวลาเจ็บป่วยได้สะดวก การได้รับการสนับสนุนให้ออกกำลังกายเป็นประจำ การรับประทานอาหารเช้าก่อนนอนอย่างสม่ำเสมอ และการนอนหลับพักผ่อนได้เพียงพอ ผู้ต้องขังที่มีปัจจัยเอื้อในระดับปานกลาง มีการป้องกันการติดเชื้อวัณโรคได้ดี เป็น 1.76 เท่า ของผู้ต้องขังที่มีปัจจัยเอื้อในระดับน้อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $p\text{-value} < 0.093$ (Adjusted OR=1.53; 95% CI of Adjusted OR: 0.93 to 2.52; $p\text{-value} < 0.093$) และผู้ต้องขังที่มีปัจจัยเอื้อในระดับมาก จะมีการป้องกันการติดเชื้อวัณโรคได้ดีเป็น 3.51 เท่า ของผู้ต้องขังที่มีปัจจัยเอื้อในระดับน้อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ค่า $p\text{-value} < 0.001$ (Adjusted OR=3.31; 95% CI of Adjusted OR: 1.90 to 5.77; $p\text{-value} < 0.001$) สอดคล้องกับการศึกษาของยูภาพร แก้วจินดา⁽⁸⁾ พบว่าพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อวัณโรคในกลุ่มผู้สัมผัสร่วมบ้านผู้ป่วยวัณโรคที่มีคะแนนต่ำที่สุด 3 อันดับแรก

คือ การบ้านเสมอลงในภาชนะที่มีฝาปิดมิดชิด การนำเสมหะที่บ้วนในภาชนะปิดมิดชิดไปทำลายโดยการฝังกลบ/เผา ทำความสะอาดบ้านและบริเวณรอบบ้านเป็นประจำทุกวันได้คะแนน 1.81, 1.83 และ 2.05 ตามลำดับจากคะแนนเต็ม 3 (ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.52, 0.55 และ 0.33 ตามลำดับ)

ข้อเสนอแนะ

เรือนจำควรมีการอบรมให้ผู้ต้องขังมีความรู้เรื่อง การป้องกันวัณโรคด้วยตนเอง พัฒนาหรือปรับปรุงแก้ไข เรือนนอนให้อากาศถ่ายเทดี ไม่แออัด ควรสนับสนุนการใส่อุปกรณ์ป้องกันวัณโรค เช่น หน้ากากอนามัย หรือผ้าปิดปากในเรือนจำอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ จัดหรือแบ่งเวลาออกกำลังกายของผู้ต้องขังในเรือนจำ และทำการตรวจคัดกรองวัณโรคปอดตั้งแต่ระยะเริ่มแรก รับเข้าสู่เรือนจำด้วยทุกครั้ง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ นายสาธิต เอกวุฒิจพล ผู้บัญชาการเรือนจำจังหวัดบึงกาฬ นายสุพัฒน์ มัดหา หัวหน้าสถานพยาบาลประจำเรือนจำ ที่อนุเคราะห์สถานที่ในการจัดเก็บข้อมูล และอ.ดร.สุทิน ชนะบุญ และอ.ดร.กฤษกันทร สุวรรณพันธุ์ อาจารย์วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น ที่ได้ชี้แนะให้คำปรึกษาในการวิจัย การวิเคราะห์/นำเสนอข้อมูลในการศึกษาวิจัยด้วยดีเสมอมา

เอกสารอ้างอิง

1. World Health Organization[WHO]. Global Tuberculosis Control 2010 [online] 2016. [cited 2016 Jun16]. Available form: http://www.who.int/tb/publications/global_report/
2. World Health Organization[WHO]. Global Tuberculosis Control 2009[online] 2009.[cited 2016 Jun16].Available forme: www.who.int/tb/publications/global_report/2009/pdf/chapter1.pdf

3. กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. แนวทางการควบคุมโรคแห่งชาติ.[ออนไลน์]. 2548. [เข้าถึงเมื่อ 5 สิงหาคม 2559]. เข้าถึงได้จาก <http://www.rpphosp.go.th/PDF/Km%20dpm/TB/Tb%20thai.pdf>
4. กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. แนวทางการค้นหาผู้ป่วยเชิงรุก (Active case finding) ในการป้องกันควบคุมโรค เอ็ดส์ ซิฟิลิส โรคเรื้อน มาลาเรียและโรคพยาธิใบไม้ตับ. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย; 2558.
5. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดบึงกาฬ. สรุปรายงานประจำปี 2558 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดบึงกาฬ [เอกสารอัดสำเนา]. บึงกาฬ: สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดบึงกาฬ; 2559.
6. สำนักวัณโรค กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. กรมควบคุมโรคเผยผู้ป่วยวัณโรคระยะแพร่เชื้อที่ยังไม่ได้รับการรักษา สามารถแพร่เชื้อ. [ออนไลน์]. 2551 [เข้าถึงเมื่อ 5 สิงหาคม 2559]. เข้าถึงได้จาก <http://thaigcd.ddc.moph.go.th/2016/knowledges/view/23>
7. อุทุมพร ภักดีศิริวงษ์, อนงค์ หาญสกุล. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้ป่วยวัณโรคปอด โดยการรักษาวัณโรคด้วยระบบยาระยะสั้นแบบมีพีลีเยียงในจังหวัดชัยภูมิ. วารสารคณะพลศึกษา 2555; 15 (ฉบับพิเศษ): 201-13.
8. ยุภาพร แก้วจันทา. พฤติกรรมที่มีผลต่อการติดเชื้อวัณโรคของกลุ่มผู้สัมผัสร่วมบ้านผู้ป่วยวัณโรคที่มาใช้บริการในโรงพยาบาลห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์. กาฬสินธุ์: สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดกาฬสินธุ์; 2559.